

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
zeggenschap

Cordaid

GELOVEN DAT HET KAN

Een sloppenwijk in San Salvador.

Wat doet Cordaid op het gebied van **zeggenschap**

CORDAID

- 3 René Grotenhuis, directeur Cordaid:
'Ontwikkeling is emancipatie'

ZEGGENSCHAP

- 7 Margriet Nieuwenhuis, hoofd sector Zeggenschap:
'Bij participatie horen ook concrete resultaten'

PROGRAMMA'S

- 10 **IDENTITEIT EN DIVERSITEIT**
- 11 Recht op grond
- 12 Dappere vrouwen in Noordoost-India
- 14 **SLOPPENWIJKEN**
- 15 Urban Matters: synergie in sloppenwijken
- 16 Burgers worden gehoord in Kameroen
- 17 Sloppenwijken in Kenya en Kaapstad
- 18 **VROUWEN EN GEWELD**
- 19 Het vrouwenlichaam is geen oorlogsbuit
- 20 Sierra Leone: lokale oplossingen, groots denken

Kaapstad, Zuid-Afrika

Kosovo, één van de meest dichtbevolkte buurten van de wijk Philippi, focusgebied van Cordaid-project Urban Matters. Urban Matters speelt in op de kracht van jongeren in de stad en betreft hen in de ontwikkeling van hun eigen stadswijken.

René Grotenhuis, directeur Cordaid:

‘Ontwikkeling is emancipatie’

Ontwikkelingssamenwerking op zijn retour? Niet als het aan Cordaid-directeur René Grotenhuis ligt. ‘Ik zie ons als een belangrijke aanjager van een maatschappelijke veranderingsbeweging. We zijn deel van global communities of change.’

Dit nieuwe perspectief rekent af met het oude model waarbij de belangrijkste rol van Cordaid is om geld te geven voor de armen. Migratieproblemen, klimaatverandering, schaarste aan grondstoffen en voedselcrisis zijn niet het probleem van het Zuiden, maar van de wereld. Ook bij ons moet veel veranderen. Cordaid ziet haar rol als onderdeel van mondiale bewegingen op deze terreinen die allemaal direct samenhangen met armoede, aldus Grotenhuis. ‘Geld blijft een belangrijk hulpmiddel om die mondiale veranderingen op gang te brengen. Ook in deze *communities of change* dragen de best bemiddelden financieel ook de zwaarste lasten, dat is simpelweg een rechtvaardigheidsadagium. Wat betekent dat Cordaid deels een financieringsrol blijft houden, maar steeds meer komen de verantwoordelijkheden en de keuzes bij onze partnerorganisaties te liggen. Mensen in de marge moeten hun stem kunnen laten horen, meepraten en meebeslissen over hun leven. Daar horen meer Zuid-Zuid relaties bij.’

De maatschappelijke veranderingsbeweging beperkt zich niet tot het maatschappelijk middenveld, ook al zijn burgers aanjager van het proces. Cordaid zoekt juist ook verbindingen met bedrijven, professionals en politici. Bij wereldwijde verantwoordelijkheden is het zaak om kennis en ervaringen te delen, ook in Nederland. Grotenhuis: ‘Cordaid kan geld en een

uitgebreid netwerk inbrengen. Terwijl partners het best de behoeften van kwetsbare mensen en gemarginaliseerde groepen in kaart kunnen brengen.’

René Grotenhuis: ‘Het gaat om het ontwikkelen van sociaal aandeelhouderschap in Ondernemen, met onze achterban in Nederland en met onze partners wereldwijd: mensen die zich aan ons verbinden, die zich mede-eigenaar voelen, die kritiek hebben en trots kunnen zijn. Het idee van *global communities of change* strookt overigens met het katholieke denken: je wordt meer mens als medemens.’

In de sectoren Gezondheid en Welzijn, Ondernemen, Zeggenschap en Noodhulp en Wederopbouw zijn illustratieve voorbeelden te vinden van *communities of change*. Zoals thuiszorgorganisaties in Afrika, die via het netwerk van Cordaid hun kennis en ervaringen delen met bijvoorbeeld groepen in Mexico. Zoals het *Climate Adaptation and Disaster Risk Reduction* programma, waarbij Cordaid in tien landen lokale partners ondersteunt om beter voorbereid te zijn op droogten, overstromingen, orkanen en aardbevingen. Partners in de Hoorn van Afrika werken bijvoorbeeld samen aan adaptatiemogelijkheden en delen hun ervaringen. Ze bespreken gezamenlijk lobbystrategieën om overheden mee te krijgen in voorzorgsactiviteiten.

René Grotenhuis

‘Door zo’n programma ook aan bijvoorbeeld onderzoeksinstituten te koppelen, kan dat proces versterkt worden. Daarbij is het gevoel van eigendom belangrijk. Dat betekent dat besluiten zoveel mogelijk gemeenschappelijk worden genomen.’

De praktijk

Communities of change veronderstellen dat mensen een relatie zien tussen hun eigen ervaringen en die in andere landen. Soms is dat moeilijk, vooral in conflictgebieden waar mensen de hevigheid van geweld en lijden als uniek ervaren. Toch zijn er overal gelijksoortige patronen van macht, uitsluiting en marginalisering. Daarom probeert Cordaid verbanden te leggen. Werken in fragiele staten en samenlevingen hoort onlosmakelijk bij Cordaid. Daarvan getuigt de lange geschiedenis die de organisatie heeft in noodhulp en conflictbeheersing.

Grotenhuis: ‘Het is het DNA van onze organisatie. In conflictgebieden spelen kerken een belangrijke rol. Dit netwerk is soms het enige of weinige waarop mensen kunnen bouwen.’

Cordaid vindt de relatie tussen migranten en ontwikkelingssamenwerking heel belangrijk en brengt de behoeften en obstakels in kaart om de betrokkenheid van migranten en vluchtelingen bij hun land van herkomst, zoals Sudan, Angola, Afghanistan, levend te houden.

Duurzaamheid vertaalt Cordaid in ecologische en sociale duurzaamheid. Vaak gaat gebruik van natuurlijke grondstoffen ten koste van de armsten. Zo hebben de oliewinning in Tsjaad en de mijnbouw in Ghana ontwrichtende gevolgen. Mensen worden van hun land gejaagd en in Ghana is de water-

voorziening dramatisch geworden. Ook de aandacht voor fair trade is voor Cordaid een vanzelfsprekend onderdeel van duurzaamheid.

Grotenhuis: ‘In het brandpunt van ontwikkelings-samenwerking komen sociale, economische, politieke, culturele en religieuze aspecten samen. Ontwikkeling zie ik steeds meer als een emancipatieproces. Armoede begint bij uitsluiting.’ Hij wijst er op dat de grote emancipatiebewegingen als die van arbeiders en van vrouwen, altijd gemarginaliseerd betrof, die zélf de drijvende kracht waren, maar wel sympathisanten nodig hadden. ‘En zo gaat het bij ontwikkelingssamenwerking om ondersteuning van een proces waarover mensen die worden uitgesloten zelf de leiding hebben. Bovendien moeten wij onze zelfgenoegzame houding laten varen en ons afvragen hoe wij ons zelf willen ontwikkelen. Want onze levensstijl is niet houdbaar. Het is zaak de politiek en het publiek ervan te overtuigen dat mondiale vraagstukken ook noordelijke vraagstukken zijn. Dat we met z’n allen verantwoordelijk zijn en niets kunnen beginnen zonder elkaars kennis, ervaring en inspiratie.’

Deze brochure laat zien wat Cordaid doet op het gebied van zeggenschap. Hoe mensen zelf het heft in handen nemen om misstanden voor het voetlicht te brengen, om als minderheid weerbaarder te worden. Kortom om veranderingen in machtsverhoudingen teweeg te brengen. Omdat de problemen in het Zuiden vervlochten zijn met het Noorden, hopen we dat de voorbeelden inspireren tot een nieuwe kijk op ontwikkelingssamenwerking. Een kijk die aanzet tot solidariteit.

San Marcos, Guatemala

Inheemse leiders en bewoners organiseren hun eigen verdediging tegen transnationale mijnbouwcorporaties. Grootschalige goudontginning heeft een desastreuze impact op lokale Maya-gemeenschappen en op het milieu waarin zij leven.

San Salvador, El Salvador

Een van de grootste uitdagingen in de wijken Mejicanos en Soyapango is om betere levensomstandigheden te creëren in de krottenwijken die zijn gebouwd op onveilige plekken. Veel sloppenwijken zijn inderhaast gebouwd op berghellingen met het gevaar van landverschuivingen. Of ze liggen pal naast een spoorweg.

Margriet Nieuwenhuis, hoofd sector Zeggenschap:

‘Bij participatie horen ook concrete resultaten’

De sector Zeggenschap heeft drie programma’s onder haar hoede: Vrouwen en Geweld; Sloppenwijkbewoners; Identiteit en Diversiteit. Bij alle drie geldt dat de doelgroepen zelf het heft in handen nemen om veranderingen teweeg te brengen. Vergeleken met de andere sectoren van Cordaid doet de sector Zeggenschap minder aan directe armoedebestrijding. Focus ligt op maatschappijopbouw en beleidsbeïnvloeding. Inspraak en keuzemogelijkheden geven aan burgers, voice en choice, dát is het motto van al onze activiteiten.

Sectorhoofd Margriet Nieuwenhuis: ‘Bij zeggenschap gaat het niet om het participeren op zich, maar om participatie die je terug wilt zien in resultaten. Zoals in wetgeving. Zoals in een stedelijk ontwikkelingsplan. Het gaat er om participatie duurzaam in een samenleving te verankeren. Om misstanden voor het voetlicht te brengen en om praktijkgevallen goed vast te leggen.’

Drie aparte sporen

Er is een apart programma Vrouwen en Geweld, ook al zet Cordaid zich in al haar activiteiten in om scheve man-vrouwverhoudingen recht te zetten. Margriet Nieuwenhuis: ‘Met een specifiek programma kunnen we de verdieping zoeken. Bovendien houden we zo de aandacht voor gender doelbewust vast. Met de ervaringen uit het programma Vrouwen en Geweld

kunnen we ook andere programma’s inspireren.’ Centraal staan kennisuitwisseling en capaciteitsversterking. Leidraad is de Cordaid-signatuur: vrouwen boren hun eigen kracht aan om binnen lokale normen en waarden ruimte te zoeken voor hun rechten. Margriet Nieuwenhuis: ‘We werken bij voorkeur met vrouwen in de dorpen zelf. Zoals met bemiddelaars in Sierra Leone. Weer elders ondersteunen we juist groepen die op een hoger schaalniveau machtsverhoudingen proberen te veranderen. We laten zien dat verandering mogelijk is. Daaruit kunnen vrouwen hoop en inspiratie putten.’ Ook kunnen vrouwen een rol spelen bij verzoening en gerechtigheid tijdens conflicten. ‘Het bespreekbaar maken van bijvoorbeeld verkrachtingen tijdens conflicten kan een hefboom zijn voor allerlei veranderingen.’

Het programma Sloppenwijkbewoners speelt zich voor Cordaid op vertrouwd terrein af. Hier wordt ingezoomd op de thema's sociale huisvesting en basisvoorzieningen, en arbeidsmarkt voor jongeren. De verstedelijking van de wereld zet zich steeds sterker voort. In Latijns-Amerika woont al tachtig procent van de bevolking in steden. Het programma Urban Matters is een interessant proefproject; er is sprake van kennisuitwisseling en er komen samenwerkingsovereenkomsten tussen het Zuiden en Nederland.

Bij het programma Identiteit en Diversiteit staan identiteitsgebonden groepen centraal, die door hun religie, etniciteit of cultuur buitengesloten worden. De toegang van inheemse bevolkingsgroepen tot natuurlijke hulpbronnen staat steeds meer onder druk door onder meer grootschalige mijnbouw, houtkap en landbouw. Cordaid steunt inheemse gemeenschappen en minderheden om hun stem te laten horen en keuzevrijheid te krijgen. Door het netwerk van zestien katholieke ontwikkelingsorganisatie uit Europa en Noord-Amerika (CIDSE) wordt gewerkt aan bindende wetgeving voor multinationals om zich te verplichten de wetgeving te volgen, die de lokale bevolking beschermt. Nu is er veelal een juridisch vacuüm waarin multinationals vrij spel hebben en minderheden weerloos staan.

Steeds integraler

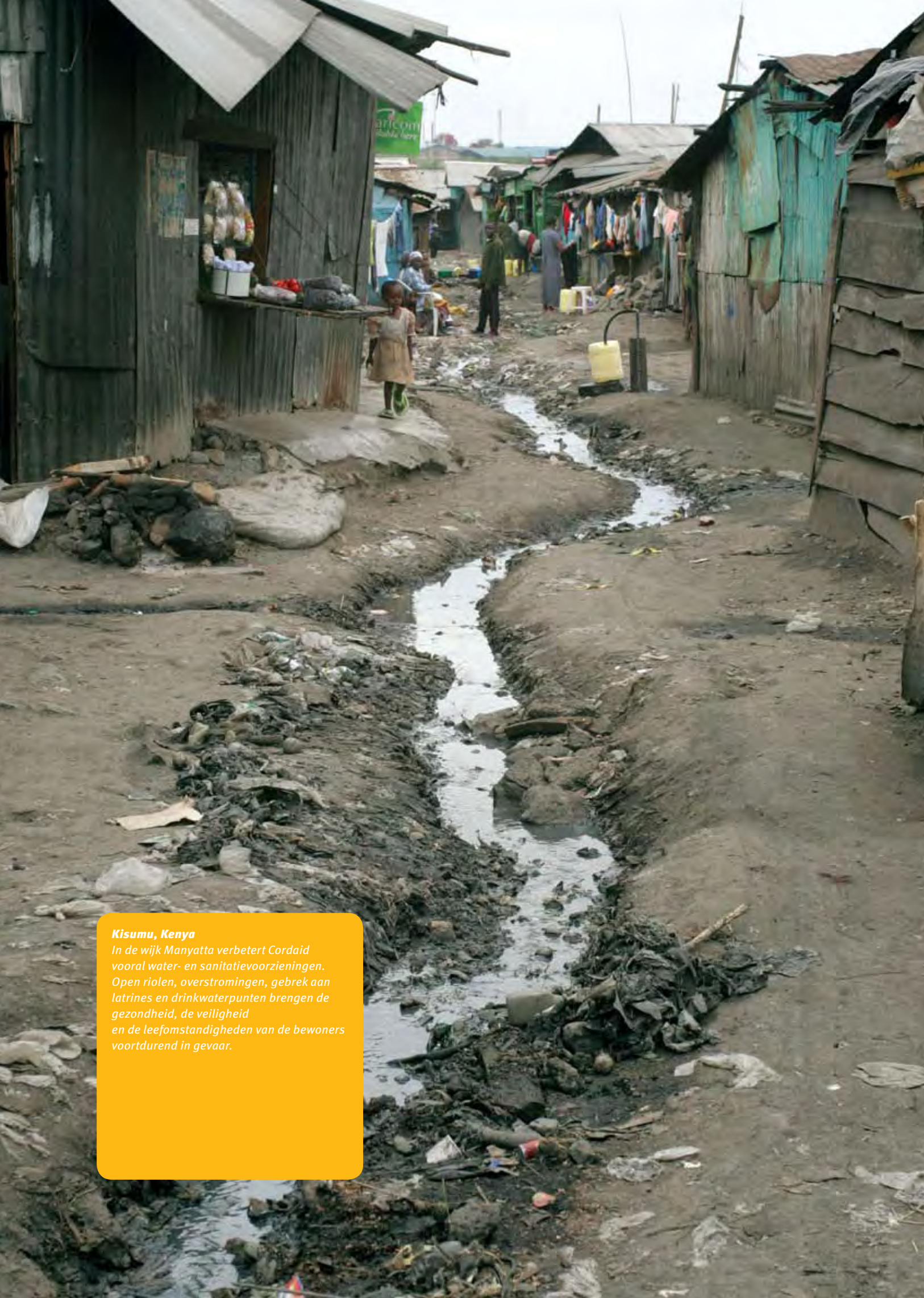
De strategie van de sector Zeggenschap is om met meer belanghebbenden te gaan samenwerken. De complexiteit neemt toe. Daarmee zal de focus komen te liggen op minder landen, minder steden en minder armoedebestrijding. Nieuwenhuis vindt de samenwerking met maatschappelijke organisaties, ngo's, kennisinstellingen, bedrijven en overheden, het zogeheten programmatisch werken, een uitdaging. 'Indertijd was het de vraag of we verbindingen konden leggen tussen Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Maar er zijn wel degelijk gemeenschappelijke noemers. Bijvoorbeeld bij de stedelijke problematiek zijn er interessante uitwisselingen over burgerparticipatie in Latijns-Amerika en Afrika. Ook bij het lobbywerk werken we met *good practices* uit de verschillende continenten die een thema beter voor het voetlicht brengen.' Bovendien is er via het *linking and learning*

Margriet Nieuwenhuis

programma uitwisseling tussen verschillende partners over één onderwerp. Doel is dat niet alleen de partners van Cordaid ervan leren, maar ook Cordaid zelf.

Terugblikkend financierde Cordaid eerst projecten, vervolgens zoveel mogelijk projecten die qua thema samenhang vertoonden, en tegenwoordig werkt Cordaid niet alleen met de traditionele ngo-wereld samen, maar ook met andere netwerken, overheden en wetenschapscentra. Kortom, er zijn meer belanghebbenden. Het programma Urban Matters kent nog een extra dimensie: het matchen van de behoeften van Nederlandse bedrijven met de behoeften van partners uit het Zuiden. Cordaid bemiddelt bij het koppelen van de partijen. Nieuwenhuis: 'Het financieren van projecten zoals vroeger is simpeler dan het huidige financieren van een proces. Nu hebben we met meer verschillende belangen te maken. Meerwaarde is de wederzijdse uitwisseling. Zo kunnen jongerenorganisaties in Nederland iets leren van ngo's die met jongeren in sloppenwijken in het Zuiden werken.'

Kisumu, Kenya

In de wijk Manyatta verbetert Cordaid vooral water- en sanitatievoorzieningen. Open riolen, overstromingen, gebrek aan latrines en drinkwaterpunten brengen de gezondheid, de veiligheid en de leefomstandigheden van de bewoners voortdurend in gevaar.

Programma Identiteit en Diversiteit

Nationale economische belangen stroken niet met lokale belangen van inheemse bevolkingsgroepen. Door mijnbouw, olie- en gaswinning, grootschalige landbouw, toerisme en klimaatverandering staat de toegang van de oorspronkelijke bewoners tot land, water en bos onder druk. Maar problemen van etnische, religieuze en culturele groepen beschouwen nationale overheden als marginaal.

Met haar initiatieven op het terrein van Identiteit en Diversiteit wil Cordaid machtsverhoudingen zo veranderen, dat minderheden een stem krijgen en gehoord worden. Activiteiten van partnerorganisaties richten zich op de versterking van de eigen identiteit, het bevorderen van leiderschap, en het doorbreken van het isolement van de doelgroep. Dit gebeurt op drie continenten: in Guatemala, in Kalimantan, en in de Hoorn van Afrika.

Kenmerk van identiteitsgebonden groepen is dat ze buitengesloten worden op basis van religie, etniciteit of cultuur.

Het belangrijkste is dat deze groepen zelf hun problemen en behoeften verwoorden en daarover met andere partijen leren onderhandelen. Ze zullen niet alleen juridisch hun rechten moeten eisen, maar ook moeten strijden voor sociale acceptatie, bijvoorbeeld via de media. Zodat dominante groepen uiteindelijk anders leren kijken naar minderheden.

PROGRAMMA 1 - IDENTITEIT EN DIVERSITEIT - GUATEMALA

Recht op grond

Als de grond van inheemse bevolkingsgroepen door grootschalige mijnbouw of plantageaanleg bedreigd wordt, wil Cordaid dat de lokale bevolking niet langer het nakijken heeft. Samen met partnerorganisaties en lokale netwerken helpen wij hen om weerbaarder te worden. Ook staan we hen bij in hun juridische strijd om hun rechten erkend te krijgen.

Dit gebeurt in Guatemala (mijnbouw), Kalimantan (palmolieplantages) en Tanzania, Kenya en Ethiopië (pastoralisten). Er zijn overeenkomsten tussen bijvoorbeeld de palmolieproblematiek en de positie van de inheemse Dayak in Kalimantan en de mijnbouw en de positie van indianen in Latijns-Amerika. In beide gevallen is er agressieve industriële expansie en zijn er gespannen situaties die kunnen omslaan in conflicten. Staten en bedrijven interpreteren wetten in hun eigen belang, zonder de eeuwenoude grondrechten van de lokale bevolking te respecteren. Inheemse bevolkingsgroepen geven hun land voor een appel en ei weg, verhuren zich noodgedwongen aan de plantages en verliezen niet alleen hun land, maar ook onderlinge solidariteit. Ze raken vervreemd van hun cultuur. De situatie verslechtert als de palmolieplantages of mijnen niet meer productief zijn en de dagloners geen inkomen meer hebben.

Allereerst vindt Cordaid het belangrijk dat buitengesloten zichzelf organiseren en hun problemen en behoeften verwoorden. Ten tweede dat ze met de andere partij leren onderhandelen. Ten derde dat ze juridisch sterker komen te staan. Tenslotte dat dominante partijen hun vooroordelen over identiteitsgebonden groepen, zoals rondtrekkende veehouders (pastoralisten) in Afrika of indianen in Latijns-Amerika, bijstellen. Onderzoek en de productie van dvd's zijn voor Cordaid daarbij belangrijke middelen.

Een lange adem

In Guatemala leveren de vele mijnconcessies ernstige problemen op voor de inheemse Maya-bevolking. Cordaid liet onderzoeken hoe het mijnbedrijf Goldcorp's zich bij de "Marlin" Mine de grond heeft toegeëigend. Het bedrijf bedroog en intimideerde de Maya-indianen, wist hun armoede – onder het mom van vrijwillige grondtransacties – schaamteloos uit te buiten en ging eraan voorbij dat de Maya's hier al honderden jaren het land gebruiken.

Doel van het onderzoek was om een proces aan te spannen, er voor te zorgen dat andere bedrijven in de toekomst rechten van inheemse bevolkingsgroepen respecteren, en landrechten van indianen op de politieke agenda te krijgen.

Met de productie van een dvd werd duidelijk hoe de mijnbouw gemeenschappen verjaagt, de bestaande economie en sociale structuur vernietigt, en hun gezondheid door het gebruik van cyaankali in de mijn op het spel zet. Niet alleen in Guatemala, maar ook elders in Latijns-Amerika.

Cordaid-medewerker Nico van Leeuwen: 'Er is in Guatemala goede wetgeving over grondrechten van inheemse volkeren, gebaseerd op internationale normen van de VN. Maar de lokale bevolking kent deze wetgeving niet, laat staan hun eigen rechten op grond en land. Daarom doen wij er alles aan om dit soort kennis breed te verspreiden, ook op internationaal niveau. Uit de studie blijkt bijvoorbeeld dat je als groep sterker staat om je rechten op grond en bos af te dwingen dan als individuele boer.' Vanuit de historie hebben indianen een sterke positie: hun collectieve rechten worden in diverse internationale verdragen erkend. Als de bevolking vervolgens haar nek uitsteekt, ondersteunt Cordaid hen. 'Het duurt lang om resultaten te bereiken die echt verschil maken voor de indianen.'

WAT

Verdedigen van eeuwenoude grondrechten

WAAROM

Om uitbuiting van inheemse volkeren te voorkomen

HOE

Door middel van onderzoek, wetgeving en visuele media

Guatemala

Demonstratie van wijkbewoners tegen het roekeloze plunderen van natuurlijke hulpbronnen.

Grondrechten zijn een politiek geladen thema. Bovendien zijn onze resultaten moeilijk meetbaar. Hoeveel mensen slagen er in om mee te praten op gemeenteniveau? Of participeren actief in belangenorganisaties?

Cordaid werkt nauw samen met boerenorganisaties en met de lokale bevolking. Nico van Leeuwen: 'Wij richten ons sterk op het opbouwen van die boerenorganisaties. Zodat hun stem werkelijk gehoord wordt. Inclusief over hun recht op grond en waterbronnen. Inmiddels zijn er al veel boerenorganisaties actief in door de overheid ingestelde adviesorganen. Ze organiseren referenda waarin zij zich uitspreken over belangrijke beslissingen. Zo strijden zij voor hun rechten, maken hun zaak publiek en wachten niet langer af. Zij laten de stem van het Zuiden horen.'

PROGRAMMA 3 - VROUWEN EN GEWELD - INDIA

Dappere vrouwen in Noordoost-India

Onder de booming economie van India speelt een verborgen drama. Al vijftig jaar gaat Noordoost-India gebukt onder gewapende conflicten tussen regeringstroepen, gewapende opstandelingen en onafhankelijkheidsbewegingen. Juist de burgers (inheemse groepen) zijn slachtoffer van dit geweld. Daartoe behoren ook de verkrachtingen en moorden door alle partijen, zoals de 'veiligheidskrachten', de trots van het Indiase leger.

Slim

Een lokale vrouw: 'Het past in onze patriarchale cultuur om vrouwen te vernederen. Vrouwen hebben geen eigendoms- en erfrecht. Als hun mannen worden vermoord, blijven ze met hun kinderen achter zonder enig bezit. Uit armoede belanden ze in de seksindustrie of als seksslavin in een gewapende eenheid.'

Ondanks alles, zoeken de vrouwen een vreedzame oplossing. Cordaid ondersteunt vrouwen-netwerken die zich verzetten tegen structureel geweld en discriminatie tegen vrouwen. Een van die netwerken is het North East India Women's Network. Het is voor het eerst dat vrouwenorganisaties uit verschillende etnische groepen zich in een netwerk verenigen. Hun doel is om de inspraak van vrouwen in besluitvormingsprocessen binnen hun gemeenschap en met de overheid en gewapende groepen te vergroten. De verantwoordelijke Cordaid-medewerker: 'Het netwerk heeft een duidelijke visie: als er ooit vrede wil komen, moeten de burgers betrokken worden bij het vredesproces. Ten tweede is hun motto dat er alleen vrede kan komen als er een oplossing met alle groepen komt. Dus cross-etnisch. Ten derde strijden ze voor de rol van vrouwen bij conflictoplossingen en het aankaarten van onrecht. Vrouwen krijgen onder de noemer van "moeder tot moeder contacten" meer ruimte dan mannen om mensen uit andere etnische groepen te ontmoeten. Omdat er

geringschattend over hen wordt gedacht, kunnen ze meer hun gang gaan.'

Hun ontmoetingen hebben in werkelijkheid een heel andere inhoud: ze onderhandelen met de gewapende groepen. Niet zelden weten de vrouwen escalatie van geweld bij onder meer ontvoeringen te voorkomen en de zaak te sussen. Of om samen geweldplegers te boycotten en de slachtoffers te beschermen.

Joubert: 'Gezien de erbarmelijke omstandigheden is het ongelooflijk hoe strategisch vrouwen te werk gaan, hoeveel moed ze aan de dag leggen, met gevaar voor eigen leven.'

Lobby

De versterking van de capaciteit van vrouwelijke leiders en van vrouwenorganisaties strookt met waar Cordaid voor staat: het vergroten van zeggenschap van vrouwen van etnische minderheden in besluitvormingsprocessen.

Cordaid ondersteunt met stille diplomatie het verzoeningsproces en de lobby van de vrouwen om mensenrechtenschendingen van gewapende groepen en de overheid aan te kaarten. Bovendien informeert ze hen over vergelijkbare initiatieven van vrouwen elders in India en organiseert ze conferenties met mensenrechtenorganisaties. Vrouwen-netwerken in verschillende deel-

WAT

Versterking van vrouwen-netwerken en van leiderschap. Lobby om mensenrechtenschendingen aan te kaarten.

WAAROM

Om dubbel-gediscrimineerde vrouwen zeggenschap te geven en een rol te laten spelen in het vredesproces.

HOE

Door capaciteitsopbouw en lobby. Lokale vrouwenorganisaties krijgen training en voorlichting in mensenrechten, vrouwenrechten en vredesprocessen.

staten hebben nu contact met elkaar.

De Cordaid-medewerker: 'Voor het eerst hebben vrouwen uit deze geïsoleerde etnische groepen banden met minderheidsgroepen in andere deelstaten. Ze herkennen elkaars situatie. Ze voelen solidariteit, wisselen strategieën en goede ideeën uit. Hoe documenteer je mensenrechtenschendingen? Hoe zet je een monitoringsysteem op? Hoe dien je een rapport in bij een nationale en internationale mensenrechtencommissie? De spin off is dat langzaam maar zeker ook anderen in India de verborgen gehouden situatie in noordoost-India ontoelaatbaar vinden.'

Cordaid verwacht een terugslag vanuit de gewapende groepen, de overheid en de eigen gemeenschap, inclusief ngo-leiders. De vrouwen hebben in hun ogen ineens een te grote slag gemaakt. 'Op die tegenkracht zullen we strategisch inspelen. We zorgen ervoor ook met de Indiase overheid in gesprek te blijven en medestanders binnen alle gelederen te zoeken. Met stille diplomatie proberen wij de stem van de burgers in te brengen en ruimte te creëren voor de meerwaarde van de rol van vrouwen.'

Manipur, Noordoost-India

Demonstratie van vrouwen tegen het Indiase leger.

Gwalta, Manipur, Noordoost-India

Op 7 september hielden veiligheidstroepen een vrachtwagen aan en executeerden vijf inzittenden. "Rebellen" volgens het leger. "Burgers" volgens de demonstranten. Uit protest blokkeerden deze vrouwen een hoofdweg in Manipur waarlangs ook het leger zich verplaatst.

Programma Sloppenwijken

Al ruim twintig jaar onderscheidt Cordaid zich met initiatieven in sloppenwijken. Die investering is hard nodig: meer dan de helft van de wereldbevolking woont in de stad. Daarvan woont in Latijns-Amerika dertig procent in sloppenwijken en in Sub-Sahara maar liefst zeventig procent.

Veel partijen proberen de stedelijke leefomstandigheden te verbeteren. Overheden hebben dikwijls fondsen gereserveerd voor infrastructuur en publieke voorzieningen. Ook de private sector investeert. Krottenwijkbewoners, gesteund door ngo's en andere maatschappelijke instanties, spannen zich in om hun leefomgeving te verbeteren. Cordaid probeert al deze partijen bij elkaar te krijgen. Ons doel is om via onze partners machtsverhoudingen in stedelijke samenlevingen te veranderen. Zodat krottenwijkbewoners proactief kunnen meedenken en meebeslissen in de ontwikkeling van hun wijk. De private en publieke sector, het maatschappelijk middenveld, en de bevolking voeren in Afrika en in Latijns- Amerika gemeenschappelijke wijkontwikkeling uit.

Nieuwkomer is de pilot Urban Matters waarbij organisaties in het Zuiden samen met bedrijven in Nederland werken aan integrale wijkverbetering.

Urban Matters is een exponent van hoe Cordaid tegen stedelijke problematiek aankijkt: een stad – met al haar dynamiek – biedt kansen. Door de diverse spelers in een wijk bij elkaar te brengen, wordt gewerkt aan sociale huisvesting, afvalverwerking, urbane planning, vervoer, werkgelegenheid en jongerenwerk. Door bundeling van ideeën, middelen en initiatieven van het maatschappelijk middenveld, de overheid, kennisinstellingen en private sector kan er zinvoller aan de verbetering van sloppenwijken worden gewerkt.

PROGRAMMA 2 - SLOPPENWIJKEN - EL SALVADOR

Urban Matters: synergie in sloppenwijken

Urban Matters is een nieuw samenwerkingsproject tussen het ministerie van VROM en Cordaid. Het speelt in de steden Kisumu (Kenya), Kaapstad (Zuid-Afrika) en San Salvador (El Salvador), waar Cordaid lokale partners ondersteunt. Doel: integrale wijkverbeteringen.

Oogmerk van Urban Matters is dat Nederlandse bedrijven, zoals woningbouwcorporaties, afvalverwerkings- en waterleidingbedrijven, inspelen op vragen van partners uit het Zuiden. Gezamenlijk werken organisaties, overheid en bewoners in Noord en Zuid aan integrale verbetering van hun wijk. Dat betekent betere huisvesting, degelijke basisvoorzieningen, gezonde afvalverwerking, meer werkgelegenheid en veiligheid. Cordaid is in Urban Matters een makelaar die partijen bij elkaar brengt om tot gezamenlijke oplossingen te komen. Cordaid-medewerker Christel Hoogland: 'Wij ondersteunen de samenwerking omdat we sterke lokale netwerken hebben. Partijen bij elkaar brengen, samen problemen analyseren, en maximaal de sterke kanten van het Nederlandse bedrijfsleven inzetten, dat alles levert meerwaarde op. Zo'n samenwerking leidt eerder tot nieuwe en innovatieve oplossingen.'

Frisse blik

Cordaid-partner Fundasal en de twee gemeenten Mejicanos en Soyapango (50.000 inwoners) in San Salvador zijn initiatiefnemer van het programma. Ter plekke hebben acht Nederlandse partijen samen met lokale partners een weeklang gewerkt aan een plan van aanpak voor de twee arme gemeenten.

San Salvador

Hoe klein het huis in de sloppenwijk ook is, ieder probeert er een thuis van te maken. En het geloof in god is bij de meeste Salvadoranen rotsvast.

De verschillende partijen hebben alle problemen van de wijken onder de loep genomen, zoals de overbevolking, de vervuiling, het gebrek aan voorzieningen en de ligging op steile hellingen.

Resultaat: een intentieovereenkomst met de Salvadoraanse minister van huisvesting om een stedelijk ontwikkelingsplan uit te werken, met als prioriteiten water en sanitatie. Eén van de concrete voorstellen is om afval te recyclen en daarvoor een afvalverwerkingsbedrijf op te zetten. Een ander concreet voorstel is de Mobiele Fabriek, die bouwmaterialen uit bouwpuin (een grote vervuilerpost) produceert. Tegelijkertijd zorgt dit initiatief voor werkgelegenheid, zowel in de fabriek als in de bouw.

Eén van de problemen zijn de vele half-ingestorte huizen in de stad die niet gesloopt worden, omdat ze op te kleine terreintjes staan, waar je met sloopkranen amper bij kan. Een deelnemer aan Urban Matters bracht een techniek in om huizen op dit soort moeizame terreinen op de vierkante meter nauwkeurig af te breken, waardoor de grond weer meer waard wordt en beschikbaar is voor sociale huisvesting of

WAT

Integrale stadsverbetering

WAAROM

Problemen van krottenwijken op te lossen

HOE

Via synergie tussen Nederlandse bedrijven en organisaties en overheden in het Zuiden

voor projectontwikkelaars.

Hoogland: 'De komende tijd wordt het spannend hoe goed de partijen uit het Zuiden en uit Nederland matchen en of ze concrete resultaten bereiken.'

De Nederlandse bedrijven hebben zelf ook belang bij de samenwerking. Ze kunnen nieuwe markten aanboren. Ze kunnen experimenteren met nieuwe materialen en werkwijzen en zich onderscheiden in sociaal ondernemerschap. Ze kunnen hun ervaringen in San Salvador gebruiken in de Nederlandse prachtwijken. Vandaar ook dat het ministerie van VROM initiatiefnemer is.

Hoogland is aangenaam verrast door het enthousiasme van Nederlandse bedrijven, advies- en ingenieursbureaus. 'Er zullen wereldwijd steeds meer sloppenwijken komen. Nederlandse bedrijven zijn op zoek naar nieuwe markten voor sociale huisvesting of willen alternatieve bouwmaterialen en technologieën introduceren. Ook zijn er bedrijven, zoals waterschappen, die gemotiveerd zijn om bij te dragen aan het realiseren van de Millenniumdoelstellingen.'

PROGRAMMA 2 - SLOPPENWIJKEN - KAMEROEN

Burgers worden gehoord in Kameroen

In Kameroen verloopt de uitvoering van de decentralisatie van bevoegdheden moeizaam. Er is weinig samenwerking tussen de overheid en maatschappelijke organisaties, er is geldgebrek en corruptie. Actions Solidaires de Soutien aux Organisations et d'Appui aux Libertés (ASSOAL), opgericht door studenten, trok zich de stedelijke problematiek aan. Zoals het gebrek aan sanitaire en sociale voorzieningen, evenals het gebrek aan informatie en inspraak. Juist de decentralisatie biedt stadsbewoners de mogelijkheid om te participeren in het bestuur van hun stad of wijk. Hun missie werd: zorgen dat sloppenwijkbewoners zeggenschap krijgen.

ASSOAL weet constructief in te spelen op de overheid, die enerzijds grote behoefte heeft aan een goed maatschappelijk middenveld, maar anderzijds een even groot probleem ziet in het delen van bevoegdheden. Ook weet ASSOAL de attitude van de bevolking naar de overheid – wantrouwen door corruptie en overheadkosten - enigszins bij te stellen. Ze richt zich juist op samenwerking met de lokale overheid. Dit doet ze door voorstellen voor wijkontwikkelingsplannen te maken, waaraan bewoners, de overheid, de private sector en het maatschappelijk middenveld bijdragen. Om voorstellen en ideeën te verzamelen worden wijkcomités ingeschakeld, die worden getraind en begeleid. Als meest urgente problemen brachten de bewoners het gebrek aan drinkwater en aan infrastructuur naar voren. Hun wijken liggen geïsoleerd, ver weg van de markt en van scholen. Cordaid-medewerker Roos Wilhelm: 'Met als uiteindelijk resultaat dat er in het gemeentelijke investeringsbudget geld is vrijgemaakt voor de aanleg van infrastructuur.'

Kameroen
Wijkbewoners denken mee over lokaal bestuur.

Participatief budget

Tweede resultaat is dat bewoners gaan meebeslissen over het budget voor lokale investeringen. Wijkvertegenwoordigers geven prioriteiten aan waaraan het budget besteed zou moeten worden. Groot voordeel is dat de investeringen nu aansluiten bij de behoeften van de armen. Bovendien is er sociale controle op de overheidsuitgaven. Nadeel is dat het een arbeidsintensieve werkwijze is. Roos Wilhelm: 'Het is de vraag of het werken met een participatief budget altijd een goede oplossing is. Maar op dit moment wel: overheidsgeld kan niet langer gebruikt worden voor prestigieuze projecten, maar wordt besteed aan de armen.'

ASSOAL is sterk in zelfreflectie én in samenwerking. Bijzonder, want in Kameroen is het maatschappelijk middenveld versplinterd en zien ngo's elkaar vaak eerder als concurrent dan als partner. ASSOAL versterkt juist anderen. Zoals wijkorganisaties die aan een alternatieve gezondheidverzekering in een

WAT

Toegang tot basisvoorzieningen in sloppenwijken

WAAROM

Wijken sociaal-economisch sterker maken

HOE

Via zeggenschap in wijkontwikkelingsplannen en door samenwerking met de overheid

andere buurt werken. ASSOAL bracht hen bij elkaar, versterkte hun organisatie en blijft voorlopig met hen meedenken.

Samenwerking

ASSOAL heeft via het landelijke netwerk Réseau National des Habitants de Cameroun in 2007 honderden lokale organisaties – van kleine dorpsorganisaties tot grote ngo's – bij elkaar gebracht om samen aanbevelingen op te stellen voor wijkontwikkeling. Bijzonder, want de stem van burgers wordt hierdoor versterkt en duidelijker gehoord door de overheid. Ook helpt deze werkwijze om het historisch gegroeide en sterke wantrouwen naar de overheid tegen te gaan. 'ASSOAL toont aan hoe belangrijk het is om diplomatiek met de overheid samen te werken. Samenwerking met de overheid,' zegt Roos Wilhelm, 'krijgt door hun werk echt inhoud.'

Via Linking & Learning heeft Cordaid uitwisselingen over burgerparticipatie georganiseerd tussen Franstalig Afrika (met onder meer ASSOAL) en Latijns-Amerika. Ondanks de totaal andere context, hebben deelnemers veel geleerd over het participatieve budget waar in Latijns-Amerika al veel ervaring mee is opgedaan. En over hoe wijkbewoners effectief kunnen participeren in hun gemeente. Roos Wilhelm: 'Nog steeds worden er goede voorbeelden uit beide continenten uitgewisseld. ASSOAL is in Peru op werkbezoek geweest. Het leidt tot zelfreflectie bij hulpverleners en ontwikkelingswerkers, die meestal doeners zijn. Belangrijk is om dit soort linking and learning processen op persoonlijk niveau, kleinschalig, te organiseren om te vermijden dat men alleen de grote verschillen tussen continenten ziet.'

Nairobi, Kenya

Mensen met een beetje geld kopen golfplaten als bouw materiaal; stevig, geen gaten, maar wel erg warm in zomertijd.

Kaapstad, Zuid-Afrika

De was wordt gedaan in de modderpoel. Op de achtergrond door de overheid geplaatste latrines, waarvan meerdere huishoudens gebruik maken.

Programma Vrouwen en Geweld

Met het programma Vrouwen en Geweld bestrijdt Cordaid huiselijk en seksueel geweld tegen vrouwen én eist zij een grotere rol op voor vrouwen in het beheersen van conflicten en in vredesprocessen. Cordaid werkt hierin samen met organisaties die geweld, verkrachting en ander misbruik bespreekbaar willen maken en aankaarten.

Cordaid wil ervoor zorgen dat vrouwen zich kunnen ontplooiën en voor hun rechten op kunnen komen. Hiervoor is het van belang dat vrouwen hun mening laten horen zowel in familiekring, in de lokale gemeenschap als op politiek niveau. Uiteindelijk doel is niet alleen dat zij zeggenschap krijgen over hun eigen leven, maar ook dat anderen in de gemeenschap hen die ruimte geven.

Met haar partnerorganisaties werkt Cordaid aan verandering van normen en waarden en plaatselijke praktijken die het geweld in stand houden om zo de daadkracht van vrouwen te vergroten. Daarnaast wordt lobby gevoerd om misbruik van vrouwen strafbaar te stellen, want straffeloosheid van geweld vergroot de kwetsbaarheid van vrouwen.

Ook wordt gestimuleerd dat vrouwen, net als mannen, een duidelijke rol spelen bij het ombuigen van conflicten.

Ook wordt gestimuleerd dat vrouwen, net als mannen, een duidelijke rol spelen bij het oplossen van conflicten. Dat strookt met de VN-resolutie 1325 en 1820 over Vrouwen, Vrede en Veiligheid. Hiermee erkent de Veiligheidsraad dat seksueel geweld tegen vrouwen een zeer belangrijk machtsinstrument is in gewapende conflicten en eist ze dat vrouwen een gelijkwaardige stem in vredesprocessen krijgen. Dit is dan ook een belangrijk lobby-thema van Cordaid en haar partners in fragiele samenlevingen.

PROGRAMMA 3 - VROUWEN EN GEWELD - COLOMBIA

Het vrouwenlichaam is geen oorlogsbuit

Al ruim veertig jaar is de bevolking in Colombia overgeleverd aan het geweld van paramilitairen, guerrillero's en het leger. Het geweld tegen vrouwen, zoals verkrachtingen, moorden en vrouwenhandel om gemeenschappen te intimideren, blijft onverminderd doorgaan. Veel conflicten gaan over grond, geschikt voor onder meer de verbouw van coca en megaprojecten. Hierdoor worden de oorspronkelijke bewoners verjaagd. Vier miljoen ontheemden zijn in de sloppenwijken van steden beland, waarvan tachtig procent vrouwen en kinderen. Het gaat vooral om boeren-vrouwen, indiaanse vrouwen en Afro-Colombiaanse vrouwen, die eenmaal in de stad sterk gediscrimineerd worden. In Colombia bestaat goede wetgeving om de rechten van vrouwen te beschermen. Toch heerst straffeloosheid.

De Colombiaanse vrouwenbeweging keert zich fel tegen het seksuele geweld waaraan alle gewapende partijen zich schuldig maken. Vrouwen smeden lokale en nationale solidariteitsnetwerken en sluiten zich aan bij internationale vrouwennetwerken. Cordaid ondersteunt in Colombia geen individuele partners, maar de vrouwenbeweging, waartoe lokale en nationale netwerken, ngo's en onderzoeksinstituten behoren.

Naleving van de wet afdwingen

De vrouwenbeweging in Colombia heeft veel bereikt. Zij hebben de omvang en de aard van het geweld aan het licht gebracht. Juridisch, politiek en in de media. Cordaid-medewerker Margreet Houdijk: 'Geweld tegen vrouwen staat, zeker bij lokale overheden, op de agenda.'

Ook zorgt de vrouwenbeweging voor een betere naleving van de wet. Zo zijn er nationale wetsartikelen voor ontheemden. Maar lokale overheden kennen die wetten niet waardoor ze geen effect hebben. In het netwerk van ontheemde vrouwen hebben

advocaten woordvoerders opgeleid, die op het platteland uitleggen wat vrouwen aan de wet hebben. Houdijk: 'Ontheemde vrouwen kunnen nu beter aanspraak maken op hun rechten, ze hebben echt iets aan de wetgeving. Het gaat de vrouwen niet alleen om politieke participatie, maar ook om het zichtbaar maken van geweld tegen vrouwen en om straffeloosheid tegen te gaan.' In 2008 was er een historisch vonnis: de gerechtelijke erkenning dat strijdende partijen ontheemde vrouwen op grote schaal seksueel misbruiken en uitbuiten en dat de staat er alles aan moet doen om het geweld tegen te gaan.

Vrouwen eisen rechtspraak en genoegdoening voor vrouwelijke slachtoffers van geweld in Colombia. De maatschappij ziet geweld tegen vrouwen meer en meer als sociaal onaanvaardbaar. Cordaid verwacht dat de inspanningen van deze zelfbewuste vrouwen uiteindelijk tot andere machtsverhoudingen leiden en tot minder geweld tegen vrouwen.

Cordaid schaaft zich achter de vrouwenbeweging in Colombia, stimuleert het delen van kennis tussen vrouwenorganisaties onderling en versterkt hun lobbyboodschap, ook in de internationale politiek. Waar nodig steunt Cordaid vrouwenorganisaties om professioneler te worden, bijvoorbeeld door

WAT

Strijden voor veiligheid voor vrouwen

WAAROM

Om de publieke opinie over 'normaal' vrouwengeweld te veranderen in onaanvaardbaar geweld.

HOE

Door afname straffeloosheid en verandering van normen en waarden.

de monitoring, evaluaties en budgettering van projecten beter te plannen.

Het functioneren van het Colombiaanse vrouwen netwerk staat model voor een *community of change*. Houdijk: 'Vrouwen in Colombia zoeken hun eigen bondgenoten, terwijl Cordaid internationale contacten en bondgenoten inbrengt. Zo is er een grote vrouwenorganisatie in New York die lobbyt voor de VN-resolutie 1325. We hebben ervoor gezorgd dat het vrouwen netwerk in Colombia met hen in contact is gekomen, zodat het vrouwengeweld in Colombia op de internationale agenda komt.'

Het is voor de vrouwenbeweging en voor ons een uitdaging, zegt Houdijk, om resultaten tastbaar te maken. 'We willen onder meer cases beschrijven, waarin de kwalitatieve effecten van ons werk naar voren komen. Zoals zeggenschap van vrouwen over hun eigen lichaam en hun leven. Zoals inspraak in politieke processen en in de vredesopbouw in het land. Tenslotte is het een uitdaging voor Cordaid om de juiste balans te vinden tussen controle en afstand nemen. In de initiatieven die wij steunen, moet er voor de vrouwenbeweging in de eerste plaats voldoende ruimte zijn voor hun Colombiaanse werkwijze en voor hun eigen leerproces.'

Departement Chocó, Colombia

Groepswork tijdens een eerste vrouwenbijeenkomst in juli 2009.

Foto pagina 18

Chocó, Colombia

Delis Palacios is vertegenwoordigster van de Asociación de Desplazados Dos de Mayo (Vereniging van Ontheemden 2 Mei).

Hier spreekt zij tijdens een bijeenkomst van de Asociaciones de Desplazados de Quibdó (verenigingen van ontheemden van Quibdó (juli 2009)).

PROGRAMMA 3 - VROUWEN EN GEWELD - SIERRA LEONE

Sierra Leone: lokale oplossingen, groots denken

Juist in het geïsoleerde zuiden van Sierra Leone is tijdens de twaalfjarige burgeroorlog veel gevochten en werden vrouwen misbruikt. Nog steeds speelt in dit zeer arme en afgelegen gebied de erfenis van de oorlog. Dat is bijvoorbeeld te merken aan huiselijk geweld.

De verzoeningsbeweging Peace and Reconciliation Movement (PRM) heeft haar wortels in de oorlog. Omdat conflictoplossing oorspronkelijk een mannenterrein was, werken er opvallend veel mannen bij PRM. Deze zelfde mannen komen nu samen met enkele vrouwen op voor vrouwenrechten. Met aantoonbaar succes.

De sleutel daarvan ligt in het werken met Peace Monitors, vrijwilligers die uit de dorpen komen en die door de gemeenschap zelf zijn gekozen. Bovendien zijn er dorpscomités opgericht waarin traditionele en religieuze leiders zitten én door het dorp gerespecteerde vrouwen. Groot voordeel is dat ze de sociaal-culturele gewoonten en gevoeligheden door en door kennen. De Peace Monitors zijn samen met de dorpscomités verantwoordelijk voor het toezicht.

Bemiddelaars

Cordaid-medewerker Sanne Bijlsma: 'In 2007 heeft de Sierra Leonese overheid de zogenaamde Gender Acts aangenomen. Sindsdien is huiselijk geweld strafbaar. Van die wetten zijn echter weinig mensen op de hoogte en in de praktijk kunnen vrouwen dan ook niet altijd aanspraak maken op deze verworven rechten. Vandaar dat PRM niet alleen juridische trainingen aan Peace Monitors heeft gegeven, maar ook aan lokale autoriteiten. Inmiddels worden bijvoorbeeld verkrachtingen gemeld en komt langzaam aan een einde aan de straffeloosheid.' De Peace Monitors worden als autoriteit gezien en hun hulp wordt vaak ingeschakeld bij huiselijk en seksueel geweld, zoals verkrachting, gedwongen huwelijken en het

achterlaten van vrouwen.

Door de geïsoleerde ligging van het gebied is het onrealistisch om ieder geval voor de rechtbank te brengen. Bovendien is er sociale pressie: niet alleen de dader, de hele familie ondervindt de schande van een misdrijf. Bij minder ernstige schendingen wordt vaak gekozen voor een middenweg tussen het traditionele en officiële rechtssysteem. Maar verkrachtingszaken gaan naar de politie of de rechtbank.

Een voorbeeld. Een Peace Monitor stuurde basisscholieren naar de gezondheidspost voor bewijs van verkrachting door hun leraar. Met dat bewijs werd de leraar bij de rechtbank veroordeeld tot gevangenisstraf.

Slim excuus

Behalve het werk van de bemiddelaars, is er een radioprogramma over geweld tegen vrouwen en over oorzaken en gevolgen van scheve machtsverhoudingen. PMR voert bovendien culturele shows op om hun projecten in de gemeenschap te introduceren. Ook documenteert PMR alle geweldszaken tegen vrouwen. Tenslotte organiseert ze voor slachtoffers een cursus zeeproductie zodat ze wat geld kunnen verdienen. Sanne Bijlsma: 'De zeeproductie geeft PMR een excuus om een ingang in de dorpen te vinden en om moeilijke onderwerpen met de

WAT

Bemiddelen bij huiselijk en seksueel geweld

WAAROM

Tegengaan van straffeloosheid en het veranderen van machtsverhoudingen

HOE

Door inzet van vrijwillige bemiddelaars uit de dorpen zelf

Tiwai Island, Sierra Leone

Vrouwen zijn voor het eerst aanwezig bij een belangrijke bespreking over het oplossen van lokale conflicten.

vrouwen te bespreken. Met het geld dat ze verdienen kunnen ze hun kinderen naar school laten gaan en eten kopen. Ze dragen het niet zoals gewoonlijk aan hun man af. Door die zelfstandigheid kunnen ze makkelijker voor hun rechten opkomen.' Resultaat: er is minder straffeloosheid; vrouwen doen hun zegje; heikele onderwerpen worden besproken, en vrouwen worden gehoord bij belangrijke besprekingen in het dorp. Machtsverhoudingen veranderen.

Sanne Bijlsma is met name te spreken over hoe PMR geworteld is in de gemeenschap: 'PRM is erin geslaagd lokale structuren in een groot gebied op te bouwen. Ook hebben ze goede contacten met lokale autoriteiten. Zowel mannen als vrouwen zijn gelukkig met het project. Voorheen straften vrouwen hun mannen door slecht te koken en seks te weigeren. Nu ze meer zeggenschap hebben, is dat veranderd.'

Vrede en verzoening op lokaal niveau, zo is de visie van PRM, is essentieel voor vrede in het land: conflicten zullen minder snel escaleren.

Cordaid is een Nederlandse ontwikkelingsorganisatie die zich met hart en ziel inzet voor de strijd tegen onrecht en armoede. We geloven in sociale en economische rechtvaardigheid voor iedereen. Daarbij vertrouwen we op de kracht van mensen om zelf hun toekomst op te bouwen. Samen met onze lokale partnerorganisaties geven we kansarme mensen daarbij een steuntje in de rug. Zodat zij zelf een beter bestaan en een volwaardige plaats in de samenleving kunnen verwerven.

Cordaid is actief in Afrika, Azië en Latijns-Amerika en richt zich op de volgende werkterreinen: noodhulp en wederopbouw, gezondheid en welzijn, ondernemen en economische zelfredzaamheid, zeggenschap en de positieversterking van minderheden.

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
zeggenschap

*Meer informatie over deze werkterreinen
vindt u in de volgende vier brochures:*

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
**noodhulp en
wederopbouw**

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
ondernemen

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
**gezondheid
en welzijn**